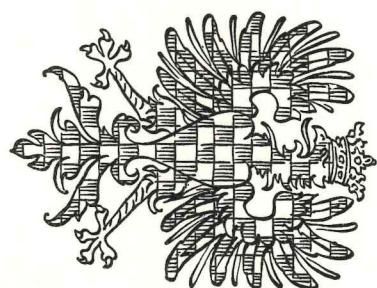

Knihy o Bohemii a Šmidru

VÝBOR
Z MORAVSKÝCH KRONIK
XVII. STOLETÍ

Uspořádal Josef Poličenský

PRAHA
NAKLADELSTVÍ FELK

1948

KNIHA O BOLESTI A SMUTKU

Výbor z moravských kronik XVII. století

Uspořádal a poznámky napsal Josef Polišenský. Úvod napsal Kamil Bednář. Vyzdobeno dvanácti dobovými ilustracemi. Typografická úprava, obálka a vazba jsou provedeny podle návrhu Oldřicha Menharta. Písmem Caslon vytiskla Mladá fronta v počtu 7.200 výtisků. Pro své členy vydal ELK v Praze roku 1948 jako 34. svazek edice Národní klenotnice, kterou řídí Dr. Miloslav Novotný, v rámci příspěvku 70 Kčs. V příspěvku je zahrnut nárok na knihu, Literární noviny a výroční tisk.

LXXXV.

O strašlých roků 1683 a jednom mar kytárovci.

- 1) Vyplondrovali, vyloupili. U Nového Jičína byli kuruci odraženi.
2) Klášter Hradisko u Olomouce. 3) Pod dojmem konečného vítězství Kernerius zjevně podceňoval nebezpečí nepřátelského vpádu.

LXXXVI.

Turek u Vídni pohlit a prýť zahnán.

- 1) Bajt, kořist. 2) Velkovezir Kara Mustafa, velitel tureckého vojska.

LXXXVII.

Volání země moravské k Hospodinu je závěr lamentace z roku 1605.

LXXXVIII.

Vitra moravského kronikáře je úryvek z Žalmu 129., verš 1.–5., jejž Jan Amos Komenský vložil v čelo své Historie pronásledování církve české.

OBSAH

Nad obrazem starých časů (Kamil Bednář)

ZAČÍNA SE 16. VĚK

I. Lamentaci, pláč a naříkání země moravské

II. Začína se 16. věk

ZKOUŠKA ROKU 1605

III. Počíná se trestání léta 1605
IV. Jistá a pravdivá novina, strašlivá a převělni žalo-

stivá, o zkáze v máji měsíci léta tohoto 1605

V. Divným prostředkem město Brod zachováno

VI. Krvavé vítězství u města Brodu

VII. Znamení rozmanitá hněvu Božího

VIII. Jak se Pavel Přenský Tatarům obránil

IX. O divných praporcích vojska moravského

X. Kterak statčený Jan Urban z Domanina hájil

úkrají břeclavské

XI. A o tom, jak paní manželku svou a dcerku ztratil

XII. A jak přece Břeclav uhájil

XIII. O hříchu a trestu knížete těšínského

XIV. O zlých činech Kozáků a Balounů

XV. Bědný život

PŘÍPRAVY K VELKÉ VOJNĚ

XVI. Pavel Urbanides o letech 1606–1609

XVII. O krupobití, růrách vodních a nové trinci

XVIII. O církvi svaté a připravách k vojně

XIX. Do Holešova přišli jezovité lidé přehánět

XX. O rozličných věcech a znameních Božích, které

se dály při Budějovicích Moravských

57

26

45

38

39

35

32

38

44

48

49

50

51

52

57

66

66

TRUCHLIVÁ LÉTA

XXI. Historické zápisy z let 1616–1621

66

XXII. Rebelie v Hradisku roku 1619

býti musili, totiž: Valaši, Němci, Saxi, Brunšvégrové, Hollendři, Francouzi, Niederländři, Španjeli a Talijáni, všichni tito pronárodnové nás tuze trápili, hlavy naše knutlovali² a dívne stahovali a mučili, tak že jsme velkou bídu a psotu okusili a hladu pocítili. V těch letech přišla na nás veliká drahota, kdežto jedna měrice žita za 80 zl. 30 kr., rež za 70 zl., ječmen za 60 zl., ovsy nebylo, a jeden pecen chleba za 2 zl. byl: a kdyby byl k dostání i za 3 zl. by jej rádi zaplatili, ale ho nebylo k dostání.

Léta Páně 1627³ ukutně turecké vojsko na nás se uvalilo a u Skalice v logru leželo v počtu 50.000⁴. Lid zebrali, jak malé tak i hrubé. Manželky, panny a děvečky zpržňovali a dívne zlé nám činili. Mnoho lidu mužského i ženského pohlaví pomřelo od samého natahování a kvaltování s nimi, kdežto nikdy jsme se nenadali, aby nás takové zlé věci potkaly, jakéž nás skutečně potkaly, čehož předkové naší nikdy neokusili, aniž o tom co pověděti uměli. Budíž Bohu na věky žel za ty jejich veliké zlé činy, kteréž nám spůsobili. Mužské staré pohlaví stínilo, poželo, pane Bože, krvi tej nevinej vylítje! Poctivých mužů postínilo, z manželek vďov a sirotkův naděli smutných, a nás vsech v nic obrátilo a tak naše dědina zůstala pusta, neb nás malá částka pozůstala času toho. Koho mohli dostati, sebou brali Turci a pozajímalí do tureckých zemí a tam lid velmi draze prodávali, kdežto veliký plác, naříkání a kvílení bylo od dětí a žen pro manžele své. Málo jich zůstalo ukrytých, neb jejich křik turecký tak hrozný byl, že vlasy vstávaly, kdo jej slyšel. Pane Bože dobrotivý! Rač se smilovati nad námi a zažen od nás takové nepřátele, bychom Tebe hodně ctili i všech svatých velebili a potom se k tobě dostati mohli. Amen.

XL. O KRÁSNÉM VOJSKU FRIDLANTSKEМ

Roku 1626 zase znova nepřítel, totiž Mansfeld a z Vejmarů, s celou armádou skrz Slízsko do Moravy přišli právě

ve žni¹. Unčov císařské město močným šturmem dobejvali, avšak s pomocí boží předče se ubránili a kdy po žebřích šturmem na zed lezli, ony ženy jich horkou prsonou kaši a kamením s žebříků odhinaly. Odtud táhli k Lipníku, Hranicím, Přerovu, k Holešovu, k Malenovicím a k Brodu Uherskému, odtud pak do Uher.

Za nima pak císařská armáda, velmi překně a důkladně mundirovaná, kterou komandiroval generál kníže z Fridlantu, jinak z Valdštejna², tu za něma různými pasy táhl, aby je někde v poli tam v Uhřích zastati mohl. Však budouce jedni od druhých nedaleko sebe, jeden druhému nic na škodu nebyl, nýbrž jak z jednej tak z druhé strany nebozi soldati nouzi a psotu trpěti museli tak, že obojí armáda na hlavu se zruinirovala.

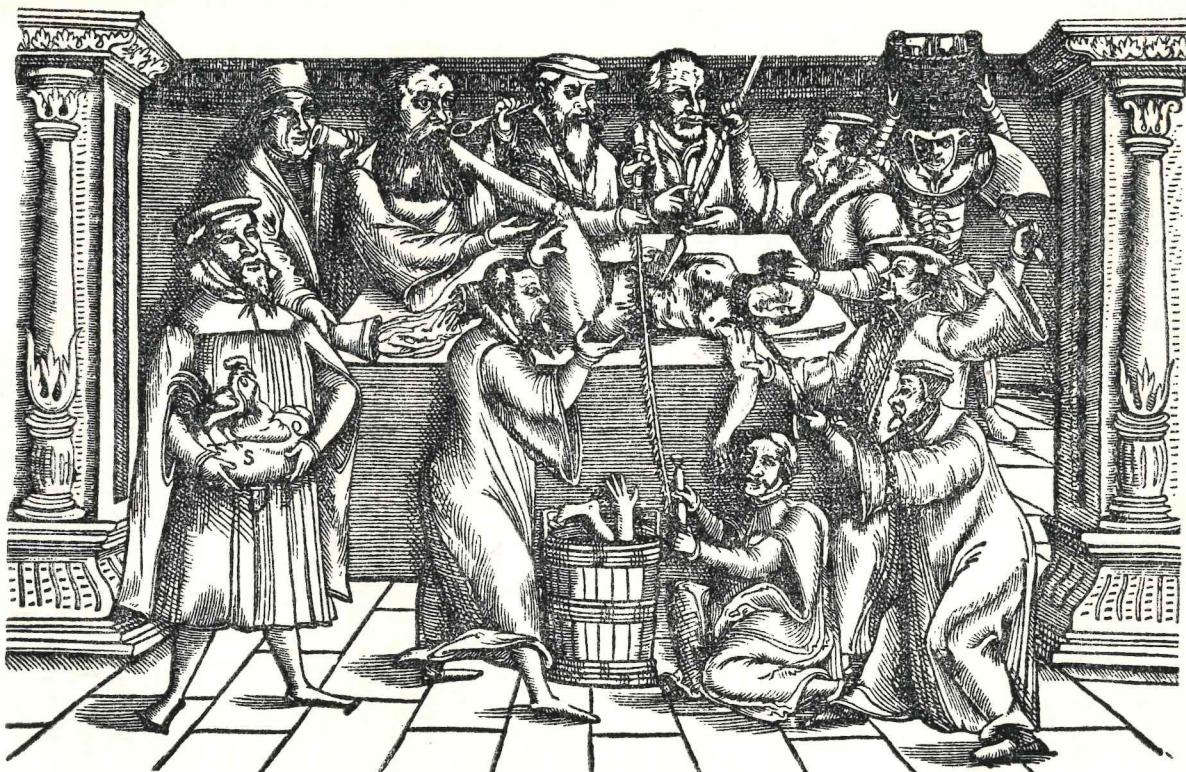
Z Mansfeldovských ani jeden tudy zpátky skrz Moravu se nenavrátil. Kníže z Valdštejna ten rok právě tejděn před vánoci svou celou armádou zase tudy od Skalice skrz město Hradiště na vnitrkvartýr do Moravy a Slízská marširoval, avšak jakej to lid byl, Pán Bůh jich bud žel, že rejharstvo, co krásně v kyrysích bylo, když tam táhli, a když zpátkem sli, 6 i 10 korvet pospolitě bylo, že ani 30 koní rejtarů okromě oficírů nebylo. Tím způsobem i pěchota, tak to na cestě kapalo a mřelo, nebo veliká zima tehdaž byla, nemocný lid byl. Jak do teplé světnice vešel, hned mršel, coz několik set za městem a Staroměstskou branou u kříže do šacht jich jest pochováno. Jako také tehdaž kníže kardinál z Ditrichštejna na místě J. M. Císařské o nějaké domluvení, coz žádný nevěděl, proc do Hradiště ke knížeti z Valdštejna byl přijel, ale nebudouce tak jedna tak druhá strana spolu s sebou v dobréj korespondenci, kardinál bez vyřízení tak zase odtud pryč odjel.

XLI. O ŠERMICLICH S MANSFELDSKÝMI
A S VALACHY

Item téhož léta 1626 den sv. Vavřince byl jest veliký pokřik, že pán z Mansfelda vtrhl do Slízka a položil se okolo Bohumína. A potom v pátek po sv. Vavřinci i v sobotu a již ty dny až do sv. Bartolomeje veliký byl křik a strach v Holešově, že se byli všickni vystěhovali, některí na Lukov, do Kroměříže, do Přerova i jinde, a že by měl tahnouti k Olomouci, k Kroměříži a k Brnu; ale táhl tudy k Ouvaldům, k Lipníku a tu jakž při Brušperku okolo Jitčina, Lipníka, ty dědiny jest vypálil. Od Lipníka jest táhl k Přerovu, k Holešovu a k Brodu a odtud táhl do Uher a tam zůstal¹.

Item před narodením Panny Marie ten čtvrtek táhl jest za panem z Mansfelda pan z Valdštejna každý den až do outerka a tak jsou počítali, že by jeho vojáků bylo do třicíti tisíc. A z Mansfelda že by bylo do padesáti tisíc. A táhl jest za ním až do Uher a tam zůstávali oba dva. Item outerý po sv. Michale pan Adam Čejkovský přijel jest na Vsetín, potom na Lukov a potom jel v pondělí s Valachy do Mezříčí a odtud k Hranicím; ale jich nebyl dobyl.

A tak ve čtvrtek před podzimním jarmarkem v Holešově jednak všetci se byli vystěhovali i dobytky, kdo jaký měl, zahnali i pan Vlím² nesměl jest doma býti i jiní sousedé. Item den sv. Vorsily. Přitáhl jest od Opavy k panu Adamovi praporec z Mansfeldových vojáků a teprva Hranice jsou dostali. Potom pak od neděle 20. po sv. Trojici až do neděle 22. byl jest veliký strach v Holešově, že Uher do Moravy potáhne, i ti vojáci od Opavy i z Slízka Mansfeldovi že Lipníka a Kroměříže dobývati budou, ale z toho sešlo. Item v sobotu před narodením pána Krista pan Pechman³, když táhl z Uher, tady lezel v Holešově až do čtvrtku, to jest na Štědrý den táhl jest z Holešova a táhl až do Slízka a byla zima veliká, takže jich nemálo po-

KŘESŤANSTVO HUBENÉ THEOLOGY

Z letáku z roku 1587

mrzlo, než do Přerova došli; a nemalé škody jsou učinili a zdělali.

1627. Ve čtvrtek před Novým létem na žádost i poručení pana Vilíma přitáhlo jest císařských mušketýrů paděsáte a tu na zámku zůstávali a leželi. Potom pak pan Jan Adam z Lukova v druhou sobotu po Třech Králech, zebera Valachy od Vsetína i svého panství, udělil jest na zámek holešovský a těch 50 mušketýrů jest dobyl, zámek opanoval a což obilí i sladu v něm bylo, to všecko na Lukov dovézti dal a tak pustého zámku nechal. Item téhož léta v středu po Hromnicích přitáhlo jest z Opavy na zámek holešovský vojáků Mansfeldových praporce. I na něm leželi až po velikonoci; a tu jsme na ně dávati musili každého téhodne po přeti rejnských, že sousedů v domě málo bylo, avšak s dovolením pana Vilíma, hejtmana na Holešově⁴. A bylo těch vojáků praporce. A když tu leželi, tedy z Kroměříže rejthaři na ně přitáhli tu středu před velikonoci.

Item po druhý z Kroměříze, z Přerova, z Lipníku přitáhli na ně tu středu po velikonoci rejthaři i pěchota večer a položili se v hájku tučapským. A když byl den, jeli k Holešovu. A ti vojáci z zámku vyšli proti nim a na ně velmi tuze stříleli a tak ani jich k městu nedopustili. A když k městu nemohli, tedy dostali se až do Zop a zapálili sedm gruntů a ve Vsetulích jeden podsedek. Potom po třetí přijeli císařští na ně v středu po druhé neděli po velikonoci, ale ani na pole holešovský nevyjížděli, nebo na ně stříleli hrubě; a oni zasi k Kroměřízi zpátkem jeli. Když pak ti Mansfeldovi vojaci vyšli z Holešova, tedy zasi pan Adam Čejkovský osadil zámek Valachy a svými mušketýři. Ale potom mušketýře vyzdvihl, tolíko samých Valachů nechal, svobodníků.

Těhož léta v pátek po sv. Vavřinci armáda Don Baltazarova⁵ J.M. císařské nenadále do Holešova přišla a pan Vilím s nimi. A tak těch svobodníků Valachů, když utíkali, u Přílep a tu k Háckům zbito jest do 20 osob. A tak v Ho-

lešově ležela osm neděl a tři dny. A ležice tu jezdili na rabantání do hor; ale i při Holešově všecky dobytky, kde co zastihnouti mohli, i obilí na poli do jednoho snopu vymlátili a pobrali a potom veliká bída a psota mezi lidmi byla. Když pak ta armáda z Holešova odjela, tedy zasi přitáhl pěchoty praporce, polovička tu ležela a druhá polovice na Lukově. A tak jsme jim dávati musili světo, sůl a drva a co jím potřebí bylo, sloužiti.

XLI. PŘÍKLAD O VĚ NĚKTERÝCH ZÁZRAKŮ
BOŽÍCH POKUT, JIMIŽ NEPRÁTELÉ NĚKOLO
KRÁT PŘESTRAŠENI BYLI

Takový tento ukrutných protivenství vichr oplakávati pobožní mohli, zastavití nemohl žádný kromě Boha. Kterýž ač k vytrestání svých nástroje najít umí, jestliže však tito sobě příliš dopouštějí a z míry ukrutnosti vystupují, nejprve je vystříhati, a nenapravují-li, pokutovati zvykl, a to rozličným způsobem. Připomeneme toho i tuto některé případy.

Jiří Kunáš, kníže z Lichtenštejna statků na Moravě regent, když den před Božím narozením při konci léta 1627, s jezuity na rathauze prostějovském celý den strávil, mnohé z měšťanů k odpadlosti přivedl, ačkolи sám ještě jednuškou nebyl, ale za sobě připověděných tisíc zlatých jiné spolubratří k tomu nutil a některé po žalářích rozsázel, po hojně potom večeři na zámek Plumlov (mili od Prostějova) se navrátil a s dobrým raušem usnul. Ale že poručil, aby ho na jitřní zbudili, jako by nad tím, že tak dobrě všecko spravil, triumf držet chtěl, stalo se, že (jakž manželka o tom zprávu činila) několikrát ze sna se protíhl, domnívaje se, že slyší, jak již jinde na jitřní zvoní. A boje se, aby ho někdo jiný nepředstíhl, vstal a k valtům toho zámku pospíšiv, sedm velkých děl vystřeliti kázel. Osmé pak sám vystřeliti chtěje, pochybil tyč a oheň s luntem přisrčil. Ale aj, hrozný Boží soud! Dělo se roztrhlo a kusové z něho na

samého zpátkem udeřivše, oba hnáty, obě stehna, jeden bok a jedno rameno v něm potřeli, z hlavy pak lebku prýč vzali. Takovou za zradu a ukrutnost svou mzdou vzl od zuřivosti Boží nešťastný člověk. A tím byl podivnější zázrak tento, že žádný z přistojících, jichž ⁱ 4 bylo, ani raněn ani tknut nebyl, kromě myslivce nějakého, člověka starého, kteréhož sic neurazilo, ale přes zed vyhodilo. I byl by na hrozně špičaté skály upadl, ale že na kůl od kože tak trefil, že za páš uvázl, i tak visel a o pomoc volal, až mu pomoženo. O čemž potom sam knížeti (mladému již) zprávu učinil, a aby k proměně náboženství nucen nebyl, zvláštní privilegium obdržel. Jisté, že to patrný příklad Boží pomsty byl, ale kterýž rovně jako jiné slepé lidé ne Božímu řízení ale slepé příhodě připisovali.

Jiřík z Náchoda¹, bratrský na Moravě od své mladosti posluchač i patron, potom z pána učiněný hrabětem, pře- vrácený odpadlec (o kterémžto připomenuto, jak knihy svaté do záchodu vházeti kázal), ten zázračnou jakousi nemocí v hrdle od Boha byl pokutován, že mu i jazyk vyhníl, i díky pod bradou vyhryzeny byly, pro něž nic do sebe ani z potrav ani z lékařství přijiti nemohl, protože týmiž děrami všecko aneb vytéklo aneb pomalu vykapalo. Načež když všecko hojení daremné bylo, natrápiv se okolo dvou měsíců, lehkomyšlnou tu a Antikristu za dým slávy prodanou duši vypustili.

V Niklšpurku² na zámku kardinála z Ditrichštejnu, hejtmana moravského, léta 1626. slyšán byl hlas jakýsi dvě hodiny přede dnem: „Běda! běda! běda!“ Probuzeni hlasem tím mnozí (pisáři zajisté v kanceláři již byli k svým pracem vstali), a neobyčejnosti věci podešení, po druhé, po třetí i po čtvrté týž hlas slyševše. A když zdálo se, že pod krovem ten hlas zni, vešli nahoru s lucernami, aby, co jest, zvěděli. I slyšeli ten hlas jednak německy: „Weh! Weh! Weh!“ jednak česky: „Běda! běda! běda!“ bezpočtu krát obnovovaný, ale tak, že když na této straně stál, zdálo se jim, že to

volání na druhé straně se děje, a když tam přešli, opět jako by se to někde jinde volalo, tak že všelijak poznati bylo, že zázrak jest. Což že tak pravdivě po tři noci pořád se dálo, svědecť velikých lidí, kteří sami tomu přítomni byli a vlastníma ušima to slyšeli, máme, mezi nimiž byl Jan Vodický, vzácný prokurátor.

XLIIL MARTIN ZIKMUND EK, PRIMATOR MESTA LIPNIKA, O EXEKUCI HRAVICKE

Páni komisaři poručili mně, Martinovi Zikmundovi, primátoru města Lipníka, abych s panem Tobiašem Dukátem, toho času ouředníkem panství helfenštejnského, hranického a drahotoušského, takové exekuci³ v městě Hranicích, nic neménice, převezmück tomu z ouřadu dvě nebo tři osoby a rychtáře Lipenského i tolíkéž mistra našeho⁴ nápmocen byl vyřídit, kterážto exekucí стала se v městě Hranicích léta 1627 dne 16. Oktobris, den sv. Havla.

Adam Purges, purkmistr starý, Lukas Kremz⁵ u planýře mečem trestání a potom do truhly uložení a pohřbeni jsou. Jan Poláček a Pavel Křenek⁶ u planýře klečeti museli a již očekávali, skoro-li také budou vzati, milosti dosáhl. Za městem, kde fojt zlopověstný⁷ dal justiciu⁸ stavěti, na též místě museli Hraničtí dřevěnou dátih ihned postavit, na niž 4 zavěšeni. A mistr nechtěl dolů slézti, jestli jemu neučiní od nové justicie, co za právo, že se také sám podle těch za-věšených oběsi. Odpovědino skrze posla našeho právního, že jemu bude tak učiněno, a tak dáno jemu 20 zl. mor. Potom jiní mečem trestání dle ortele. Sedláči z panství hranického museli na větším díle u šibenice státi a na takové strašlivé smrti se dívali. Tři pak z panství helfenštejnského, kteříž o hrdlo zde seděli, tam dovezeni, a provazy na krku majíce, pod šibenici klečeli, dva příjím Halouskové a třetí Kučera, z Dolního Oujezda všickni; milost jim uči-něna a hrdlo darováno.

LÉTA HLAĐU A REFORMACI

Item když se dokonával rok 1627 a počínal se rok 1628, to jest den Božího narození, nad městem Holomoucem, když na jitřní byli, stálo jest nebe otevřené. A viděl v tom vůz a dva muže; jeden měl meč a druhý kalich. A ten, který měl meč, chtěl ten kalich roztrít, ale ten s tím kalichem před ním ucházel, že jeho nemohl roztrít, a stálo to dosud dlouho.

Item léta 1628 den sv. Vavřince u dědiny Blazic jeden soused šel na pole síci a když počel síci třetí pokos, přišla k němu kočka a mluvila jemu, aby nechal toho sečeň. A když po třetí k němu mluvila, tedy toho sečeň nechal a šel domů. A když ke vsi přicházel, ta kočka za ním šla, tedy tomu sedláku řekla, že dobré, že uposlechl a šel domů, že kdyby byl předce sekly, že by bylo povětrí přisko a na tom poli všecko obili pobralo a po jiných polích rozneslo.

V outerý posv. Martině po druhé hodině na noc nad Mezříčem a nad Bystricí pod Hostýnem bylo jest slunce velmi jasný a okolo něho prouhy jako meče velmi kvavý a černý. V sobotu před sv. Alžbětou mezi VI. a VII. hodinou na celý orel bylo jest veliké povětrí, takže na mnoha místech i stavění poborilo, ano i zemětřesení že bylo i hřimání; a že by v Hradči hrom udeřil, ale že nic jest nezapálil. Ale veliký strach mezi lidmi byl.

1629 na Velkú noc, když v Holešově do kostela zvonili, tedy ten zvon veliký sám se stavil a nechtěl zvoniti. Potom když byli v kostele a kněz mší sloužil, tedy kněz jiný šel na pavlač do kostela a s té pavlače lidi sehnal, aby šli na ofěru, a oni raději šli domů. Akdyž po kázání bylo a šli s procesí okolo kostela, tedy k té makovici, co byla na zámku na velké věži, s oblaku se spustilo černý a modrý mračno jako nějaká plachta, potom se od té makovice odtáhlo a zasi se do ní schovalo a tak než okolo kostela obesli, ukázalo se to čtyři nebo pětkrát. Potom to zmizelo.